گۆڤارا زانستێن مرۆڤایەتی یا زانكۆیا زاخۆ
مجلة العلوم الانسانية لجامعة زاخو
Humanities Journal of University of Zakho (HJUOZ)
Vol. 6, No. 1, Part 1, pp. 111–122, Mar.-2018
hjuoz.uoz.edu.krd
p-ISSN: 2410-7557
e-ISSN: 2518-5128
journals.uoz.edu.krd

كارایی وێنە لەسەر دەربڕینی نووسەكیی

ئیبراهیم قادر محمد* و نظام حسن رشید
بەشی كوردی، كۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانكۆی سەلاحەددین، هەرێما كوردستانێ–عێراق.

وەرگرتن:2017/12   پەسەندكرن: 2018/03   بەلاڤكرن: 2018/03
https://doi.org/10.26436/2018.6.1.555

پوختە:
مرۆڤ، بەیاریدەی زمان ـ جودا لەگیاندارانی دی ـ توانای دەربڕینی زارەكیی باڵاو چالاكە، ئەگەر بێت و كەسەكە خوێندەواریش بێت، ئەوا بەوشەو ڕستەیش ڕوونتر و قوڵتر هەستەكانی ناخی بۆ بەانبەر دەردەبڕێت. لێرەوەیە مرۆڤ و بوونەوەرانی تر جیاوازییەكی ئاشكرایان لەنێواندا هەیە. هەردوو شێوەكەی دەربڕین (زارەكیی و نووسەكیی) پێویستیان بەچالاككردن و پەرەپێدانە، وەسیلەو هۆكارەكانیش لە ماڵ و كۆمەڵ و قوتابخانەدا بەردەست بن و كەسانی لێزان و شارەزا كاری بۆ بكەن، ئاستێكی بەرز و هونەریی و چێژبەخش دەدەنە ئەم كارامەییە كە لەبنەچەدا ڕەمەكە (غەریزە)یەو تێر و پاراو دەكەیت.
پەیڤێن سەرەكی: مرۆڤ، گیانداران، دەربڕین (زارەكیی و نووسەكیی)، كارامەیی خۆدەربڕین، ڕەمەك، چالاككردن، پەرەپێدان.

1. پێشەكی

مرۆڤ خاوەن كۆهەست و چەندین ڕەمەك (غەریزە) و كارامەییەكی جەستەیی و ژیرییە. دەربڕین، چ جەستەیی یان زارەكیی بێت، باوترین و دیارترین و چالاكترینیانە. سەرەتا بەدەنگ و هاوار و ئاماژەی ساكار بووە، دواتر كە فێری وێنەكێشانی سەر قوڕ و دار و بەرد بووە، پەلی كێشاوە بۆ واتای پتر و بیرۆكەی قوڵتر بخاتە ناو وێنەكان و هەر لەم بەرەو پێشچوونەوە وێنەكێشان و نوسینی وێنەیی سەریان هەڵداوە، تاكو گەیشتوەتە ئەم هەموو ئەلفابێتە جۆراوجۆرەی سەرزەوی، كە هەر نەتەوەو گروپەكەسانێك جۆرێكیان بۆ دەربڕین داهێناوە، یان لەدراوسێ هاوكۆمەڵەكانیانەوە خواستوویانەو بەكاریان هێناوە.

كە نووسین بووە هاوڕێی دەربڕین ، ئەوكات دەوڵەمەندتر بوو، بازنەی خۆی فراوانكردوو بایەخپێدانیشی فرەتر بوو، مرۆڤ بیری لەوەكردەوە كە بۆ مانەوە (البقاء)ی خۆی و كەلتوور و مێژووەكەی لەسەر قوڕی سوورەوەكراو، بەردە نووسەكان و پێستی ئاژەڵان و دواتریش لەسەر كاغەز بەجۆرەها كەرەستەی هەڵكۆڵین و نووسین خەمی لە نەمرییەكی مەعنەوی خواردووە. كە لەخۆیدا ناوازەترین بەخششی پەروەردگارەو داهێنانەكانی مرۆڤی پێپارێزراوە و جێی شانازی مرۆڤە كە بەردەوامە لەتۆماركردنی ژیانی ڕۆژانەی، سات بەسات و چركە بەچركە.

هاوكات لەگەڵ بانگ و بێژەو هاوار و جوڵەی زمان جەستەدا، نووسین بووە بەیاریدەدەرێكی تری مرۆڤ و ئەم كارامەییەی پێ پتەوتر و تۆكمەتر و قوڵتر كرد. لەقوتابخانەیشدا، بایەخ و بەرەوپێشچوون و پەرەپێدانی ئەم كارامەییە ڕەمەكییە (غریزەیی)یە، كرد، بەڵام لەزۆر كاتدا بایەخی تەواوی پێنەدراوە.

ئەم ڤەكۆڵینە لەئەو پێگەیەوە كراوە، كە لە ئەم ساڵانەی دواییداو، پێشتریش بایەخی تەواو بە ئەم كارامەیی كە لقێكی هەر زمانێكە، لەهەرێمی كوردستاندا وەك پێویست نەدراوە. لێكۆڵەران لە ئەو بڕوایەدان، كە بە وەسیلەی جۆراوجۆر و ڕاهێنانی پەروەردەیی و زانستیی هونەرییانەی پتر ئەم كارامەییە شیاوی پەرەپێدان و بەرەو پێشێوونە. لە ئەم ڕوانگەیەوە ئەم ڤەكۆڵینە جێبەجێكرا.

2. دەروازەی لێكۆڵینەوەكە

مرۆڤ ناڕاستەوخۆ لەخێزانەوە دەستی بەفێركردنی ئەم بەهرەو كارامەییە و گواستنەوەی بۆ نەوەكانی دی كرد. تەنیا لەغەریزەیەكەی كوێری ناو خانەكانی لەشیدا دەوری نەدا (حصر)، بەڵكو بیری لەپەرەدان بەپێوەندییەكان و نەپچڕاندنیان كردەوە، گواستنەوەكەیش بەهەنگاوسەرەتاكان بووە، فێركردن لەماڵەوە (دایك و باوك) و بەزۆریش دایك و بەزارەكیی، وەڵێ كە كار پێویستی بەوەكرد لەماڵ دەربچێت، بازنەكە فراوانتر ببێت، هەر لەماڵاندا جێگەیەك بۆ ئەم پەروەردەكردن و فێركردنە تەرخانكرا. سەرەتایش تایبەت و داخراو بوو، تەنیا منداڵی خانەدان و كەسە پلەباڵاكانی كۆمەڵی گرتەوە، هەر لێرەیشەوە زاراوەی (پیداگۆگ) (كەریم مستەفا، 2011، لا24) سەری هەڵداو. لەتایبەتبوونی بەبەندەوە لەلەكانەوە كەخزمەتی منداڵیان دەكرد و دەیانبردن بۆ فێرگە، بوو

* ڤەكولەرێ بەرپرس.

بەناوی ئەو شوێنەی مندالآنی تیادا فێر دەکرا، واتە: قوتابخانە بچووکەکان. کە دەوڵەتی گەورەو ڕووبەر فراوانیش دامەزران، ئیدی پرۆسەکە مندالآنی زۆرتر و هەمەجۆرتری لەخۆگرت و بایەخێکی زۆر بە نووسین و دەربڕین گەشەی کردو دەزگاو شوێنی تایبەت و کەسانی تایبەتیان بۆ تەرخانکرد. لەبەر ئەوەی هەموو زانستەکان پێویستیان بە خوێندنەوەو نووسین هەبوو. بایەخێکی زۆر بە کارامەیی و توانای نووسین و دەربڕین درا.

لە مێژووی نوێ و هاوچەرخی مرۆڤایەتییدا ئەو بایەخپێدان و بەتەنگەوە هاتنە بەئاشکرا بەم کارامەییە (دەربڕین) ەوە دیارە. وەك دەبینرێت یەکێك لەلقەکانی زمان، دەربڕینی (زارەکیی و نووسەکیی)یە و هاوکات لەتەك ڕێزمان، ئەزبەرکردن، ڕێنووس، ئەدەب ... دا دەگوترێتەوە. ئەوەی جێگەی سەرنج و بەدواداچوونە لەقوتابخانەکانی هەرێمی کوردستاندا، نەك هەر لەم سەردەمەدا، بەڵکو پێشتریش و بەهۆی پەیوەندبوونی هەرێم بەبەغدادەوە وەکو ئیدارەو پەروەردە، هەمان بەرنامەو ڕێگاکانی ئەوان بۆ فێرکردن پەیڕەو کراوە و دەکرێت، هەوڵنەدراوەکە لەزمان و سەرچاوەیەکی ترە نەعەرەبی و نە عێراقی، وەکو: ئینگلیزی، ئەڵمانی ... تاد زانیاری تەواو لەبارەی فێرکردن و ڕێگای گوتنەوەی ئەم لقە و لقەکانی تری زمانەوەپەیڕەو بکرێت!! ستراتیژ و ڕێگاو شێوازێکی زۆر لەمێژینەی سواوی بێزارکەر لەبەرگیراوەو دەگیرێت، ئەمە جگە لەلاوازیی بەرنامەکان و تەنانەت بابەتی دەربڕینەکانیش، ئەوە کەم ئاگایی و نەشارەزایی مامۆستای زمان لە ئەولای هەمووەوە با بمێنێت!! ڕێگای ئەزبەرکردنی کوێرانەو ڕوونووسکردنەوەی سەرپێییانەی قوتابی بۆ ئەوەی مامۆستا یان کەسێکی تر(لەناوخێزان و دەرەوەی)دا دەینووسن، زەقترین و باوترین ڕێگا و شێوازی گەیاندنی ئەم کارامەییەن بەقوتابی. هەر لەماڵەوە تاکو دایەنگا، باخچەی ساوایان و قۆناغی بنەڕەتیی و ئامادەیی ئەم لقەی زمان لەلقەکانی تری وەك: خوێندنەوە، ئەدەب، ڕێزمان، ڕێنووس دا بڕێنراوە ـ بۆ لقەکانی تریش لەیەکدی هەر دروستە ـ لەڕاستیدا کەم بایەخکردن و نەزانینی گوتنەوەی ئەم لقەی زمان، زیانێکی هێندە گەورەو گرانی بەڕۆشنبیریی و ئاستی زانستی قوتابییانی ئەم هەرێمە گەیاندووە، گەر بێت و هەوڵنەدرێت بۆ سڕینەوەو پڕکردنەوەی، ئەوا دەبێت ڕووبەرێکی زۆری خوێندەواران و فێرخوازان لەهەر تەمەنێکدابن دووبارە بخرێنەوە ناو پۆلەکانی فێرکردنی دەربڕینی زارەکیی و نووسەکیی!؟ نموونەش نزمیی ڕادەی تێگەیشتن، دژبوونی خوێندنەوە و ئەنجامەکانی، ئەنجامی ئەم توێژینەوەیە ـ کە زۆر ساکار و خاکسارە ـ دەریخستووە کە ئەم لقە لەناو پۆلەکاندا بە چ مەرەیەك (دەردێك) گەیەنراوە؟

ئەرکی ئەم توێژینەوەیە دەرخستنی پێوەندیی نێوان ئەم لقەی زمان و ڕێگاکانی گوتنەوەیەتی (کەبەکارهێنانی وێنە) یەکێکە لەو شێواز و تەکنیکانەی گرینگیی و کاریگەریی خۆیانیان لەپەرەپێدان و گەشەکردنی ئەم کارامەییەدا دەبێت، ڕوونکردنەوەو نەخشکردنی جێ پەنجەی وێنە لەسەر دەربڕین لەگشت قۆناغەکانی تەمەن و خوێندندا ئاشکرا دەبێت و بواری دەستبەرداربوونی نییە.

لەخۆیدا دەربڕین وەستانی بۆنییە، چونکە پێوەندە بەژیان و ئاخاوتنەوە لەلایەك و تەمەنی مرۆڤ لەلایەکی ترەوە، تەنانەت ئەوکاتەیش کە مرۆڤ لەقسەکردن دەکەوێت، ئاماژەکانی جەستەی، ڕووی، دەنگی، بەردەوامبوونی دەربڕینن.

دوای درککردنی توێژەران بەگرفتی گوتنەوەی دەربڕین (زارەکیی و نووسەکیی) بەباش زانرا لەم بوارەدا هەوڵێك بدرێت. ئەوەبوو بیرۆکەی ئەم توێژینەوەیە گلاڵەبوو. دوای کۆکردنەوەی زانیاری، دیاریکردنی گرفتەکە، سنووری توێژینەوەکە، زاراوەو گرفتی توێژینەوەکە، دەست بە ئەنجامدانی هەنگاوەکان کرا لە قوتابخانە بنەڕەتییەکانی سنووری پەروەردەی دەشتی هەولێر.

هەروەك ئاماژەی بۆکرا، سنوور و ڕووبەری لێکۆڵینەوەکە قوتابخانە بنەڕەتییەکانی بەڕێوەبەرێتی پەروەردەی گشتی پارێزگای هەولێر ـ بەڕێوەبەرایەتی پەروەردەی دەشتی هەولێرە، کە قەزای دەشتی هەولێر (بنەسلاوە) و هەردوو ناوچە (ناحیە)ی کەسنەزان و دارەتوو دەگرێتەوەو، بەشە کارەکییەکەی (پراکتیك)ی لێکۆڵینەوەکەی تێدا بەڕێوە چوو. لەم لێکۆڵینەوەیەدا (12) دوازدە قوتابخانەی بنەڕەتی گرووپی لێکۆڵینەوەکەن. لەهەر قوتابخانەیەکیشدا لە پۆلی شەشەکان، تەنیا یەك پۆل وەرگیراوە. لەو پۆلەشدا تەنیا یەك وانەی (40) خولەکیی کراوە بە پێوەری تاقیکردنەوەی پێشان (قبلی) و پاشان (بعدی). کۆی گشتی قوتابییانی بەشدار (310) سێسەد و دە قوتابی بوون، بەڵام تێیاندا (27) قوتابی فۆرمەکانیان پوچەڵ بوونەوە بەهۆکاری نەبوونی ناوی قوتابی لەسەر هەردوو فۆرمەکە یاخود لەسەر دانەیەکیان. بەم پێیە ژمارەکە کەم بۆوە بۆ (283) دووسەد و هەشتاو سێ قوتابی. سەبارەت بە هاوسەنگیی ڕەگەزیی، (140) سەد و چل قوتابی کچ بوون و (143) سەدو چل و سێ قوتابییەکەی دی کوڕ بوون.

1.2. پرسیاری توێژینەوەکە:

ئایا وێنە ـ وەکو وەسیلەیەکی ڕوونکردنەوە ـ کاریگەریی لەسەر پەرەپێدانی دەربڕینی نووسراو (نووسەکیی) هەیە؟

1.1.2. **زاراوەکان:** (دەربڕین، نووسین، دەبڕینی زارەکیی، دەربڕینی نووسەکیی، مامۆستای فێرکردنی دەربڕین، گوتنەوەی دەربڕین، وێنە، کاریگەریی، ژینگەکانی بەهێزکردن و پەرەپێدانی دەربڕینی زارەکیی و نووسەکییی، خێزان، دایەنگا، باخچەی مندالآن، کۆمەڵ، قوتابخانە، بازنەی یەکەم، بازنەی دووەم)

2.1.2. **دەربڕین (التعبیر)**: ئەو هەوڵ و تەقالایانەی کە منداڵ لەکۆرپەییەوە ـ ئەگەر نەگوترێت لە کۆرپەلەییەوە ! لەسکی دایکدا ـ ئاراستەی ژینگەی خۆی دەکات، چ بە جوڵە، هاوار، ئاماژەی دەست و قاچ و رووە بێت ـ کە دەکاتە بەر لەفێربوونی زمان. دواتریش بەهۆی دەنگ و هەندێك وشەی کتو یچڕ.

3.1.2. **دەربڕینی زارەکیی (التعبیر الشفهی)**: لەناوەکەی دیارە، کە بەهۆی ئاخاوتنەوە دەبێت و لەوکاتەدایە کە منداڵ فێری قسە / ئاخاوتن بووە.

4.1.2. **دەربڕینی نووسەکیی، نووسراو (التعبیر الکتابي)**: دوای فێربوونی قسە و نووسین منداڵ دەتوانێت ناخی خۆی و ئەوەی بە بیریدا دێت بەپێی توانای خۆی بخاتە سەر کاغەز و کەسانی دی بیخوێننەوە.

5.1.2. **نووسین**: لە توێژینەوەکەدا هاو وتای داڕشتن (دەربڕینی نووسراو/ الکتابة/ Writing)ە.

6.1.2. **کۆمەڵی توێژینەوەکە**: پۆلی شەشەمی بنەڕەتی، کۆمەڵی (مجتمع)ی توێژینەوەکەیە، کە قوتابخانە بنەڕەتییەکانی پەروەردەی دەشتی هەولێر (بنەسلاوەو کەسنەزان و دارەتوو) دەگرێتەوە.

2.2. **سنووری لێکۆڵینەوەکە:**

تەنیا لەبابەتی داڕشتن (نووسین)دایە.

3.2. **نموونە (عینە)**:

قوتابییانی پۆلی شەشەمی بنەڕەتی (لەهەردوو ڕەگەز) پەروەردەی دەشتی هەولێری سەر بە بەڕێوەبەرایەتی گشتیی پەروەردەی پارێزگای هەولێرە، لەقوتابخانە بنەڕەتییەکانی بنەسلاوەو کەسنەزان و دارەتوودا.

4.2. **گرفتی توێژینەوەکە:**

بایەخ نەدان بەکارامەیی دەربڕینی زارەکیی و نووسەکیی (نووسین) لەماڵەوەو قوتابخانەدا، لەتەك هەبوونی بۆشاییەکی پەروەردەیی و فێرکاریی لەڕەوتی فێرکردن و فێربوونی منداڵی کورددا هەر لەماڵەوە تاکو قوتابخانە، چ لەلایەن مامۆستای زمانەوە بێت، یان لەزنجیرەی بەرنامەکانی خوێندندا.

5.2. **ئامانجی توێژینەوەکە:**

پەرەدان بەکارامەیی دەربڕین و نووسین (داڕشتن) لەقۆناغی بنەڕەتیدا بەگشتیی و لەپۆلی شەشەمدا ـ بەتایبەتی بۆ ئاسانکردنی گوتنەوەی ئەم لقەی زمان و کارامەتر کردنی مامۆستای زمان و قوتابییانی قۆناغی بنەڕەتی بۆ زاڵبوون بەسەر کۆسپ و تەگەرەکانی گوتنەوەی ئەم لقەی زمان، لە رووی: ڕێگای گوتنەوە، کاتی تەرخانکراو بۆی و پتر شارەزاکردنی مامۆستایانی زمان لەم بوارەدا.

5.2. **توێژینەوەکانی پێشتر:**

بەپێی ئاگاداری هەردوو توێژەر ئەدەبییات و نووسین لەبارەی پرۆسەی هونەریی و ئەدەبییانەی (نووسین)ەوە، بەشێوەی کتێب ، نامیلکەیەك بەزمانی کوردی ـ چاپیش کرابێت لەبەردەستدا نییە، یا ئەگەر هەشبێت ناوەڕۆکیان لاوازە. بەلآم، (ئالان پشتیوان کەریم) ماستەر نامەیەکی پێشکەشی کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی لەزانکۆی سەلآحەددین، کردووە بەم ناونیشانە:(بەکارهێنانی کارامەییەکانی دەربڕینی زارەکیی بەپێی شێوازی فێربوونی هەرەوەزی و کاریگەرییەکەی لەسەر بەدەستهێنانی کارامەییەکانی دەربڕینی نووسراو و گەشەپێدانی پاڵنەری فێربوون لەزمانی کوردیدا، 2014). کارێکی زانستییانەیە بۆ پەرەدان بە کارامەیی دەربڕینی زارەکیی و نووسەکیی.

6.2. **ڕێکارەکانی توێژینەوەکە:**

لەتوێژینەوەکەدا بەراوردکردن بەکار دەهێنرێت، نە بە ئەو شێوەیەی لە لێکۆڵینەوەکانی ئەدەبی بەراوردکاریدا پەیڕەو دەکرێت، بەڵکو بەراوردکردن بە بەکارهێنانە ئاساییە رۆژانە و فەرهەنگییە زمانییەکەی و لەشێوەی تاقیکردنەوەی پێشان و پاشان (القبلی والبعدی)دا وەکو لە توێژینەوەکەدا ڕووندەبێتەوە و مامەڵەی لەتەکدا کراوە.

7.2. **بایەخی دەبڕین (داڕشتن)**:

ژیانی مرۆڤ تەنیا خواردن، خەوتن و حەوانەوە نییە، چونکە گەر وابوایە، لەتەك گیاندارانی تردا هیچ جیاوازییەکی نەدەبوو! ئەو کۆمەڵەی مرۆڤ هەر لەبەرایی ژیانییەوە پێکەوەی ناوە، لەئەنجامی پێداویستی پێکەوەژیان و هاوکاریکردنی یەکدی بووە. بەڵگە نەویستیشە کە زمان زادەی ئەو پێکەوەژیانە بەراییە بووە کە بۆ لەیەکتر گەیشتن و ڕاز و نیازکردن بەکارهاتووە. سەرەتا دەنگی جۆراوجۆر و ئاماژەی هەمەڕەنگی جوڵاندنی جەستە (زمانی جەستە) بەپێی زانستیی و زمانەوانی یەکێکە لە بنەماکانی پەیدابوون و گەشەکردنی زمان.

لێرەوە بایەخی دەربڕین لەلایەن هەر تاکێکەوە ئاشکرا دەبێت. دوای گەشەکردنی زمان بەپێی تیۆرە ماتریاڵەکانی زمان و پەیدابوونی زمان ئەو تێکەڵاویی و پێکەوەژیانە پەرەی بەلەیەکتری گەیشتنی نێوان تاکەکانی هەر کۆمەڵگەیەك داوە. هەروەکو لەڕەوتی مێژووی داهێنانی نووسینیشدا ڕوونە. خاڵێکی گرینگی نووسین (لەسەرەتاوە تا ئەمڕۆ) پاراستنی زمان و پێکەوە گرێدانی ئەڵقەکانی ژیانی کۆمەڵانی خەڵکیی بووە.

لێرەدا کەباس لەدەربڕین دەکرێت، مەبەست دەربڕینی نووسراو (نووسەکیی)ە، کەدوا بەدوای داهێنانی نووسین، شان بەشانی دەربڕینی زارەکیی بەرەوە پێشهاتووە. توانراوە بەزنجیرەیەك ڕووداوەکان چ بە وێنەی سەر بەرد و قوڕی سورکراوە بووبێت، یان

دواتر لەسەر كاغەز (بەهەموو جۆرەكانییەوە) هەوڵدراوە ئەو زنجیرەیە نەپچڕێت و بەردەوام بێ بۆشایی بمێنێتەوە، كە فێركردنی خوێندنەوەو نووسین سەری هەڵدا. ئامانجی مرۆڤ ڕۆشنبیركردن و هۆشیارتر كردنی ئەندامانی خێزان و كۆمەڵ بووە. دیسانەوە بەردەوامیدان (التواصل) (حسین، 2006، ص28 – 31) بە ڕەوەڕەوەی مێژووی مرۆڤایەتی كەوتەوە پاراستنی هەمووژیان بەنووسین. لێرەوە بایەخدان بە دەربڕین و نووسین دیارتر و بەهێزتر بوو، لەپۆلە سەرەتاییەكانەوە بایەخی پێدرا، وەكو لەبەرهەمی ڕابەرانی یەكەمی مێژووی ڕۆشنبیریی مرۆڤایەتییدا نووسەرانی بەناوبانگی وەكو (ئەفلاتۆن 400 پ.ز، و ئەرستۆ 331 پ.ن) و كەسانی دی لەنووسین و دانراوەكانیاندا لەبارەی گوتاردان و گفتوگۆكردنەوە بەرهەمی ناوازەیان نووسی.

ئەوەی بایەخی دەربڕین ئاشكراتر و بەهادارتر دەكات، دەوڵەمەندیی فەرهەنگی زمانی تاكە، كە دەتوانێت بەبیرتیژی و هێزی داڕشتن بابەتە جۆراوجۆرەكان بنووسێت و بوێرانە و بێ شەرم و سڵەمینەوە بیرۆكە ڕاگوزارییەكانی لەشێوەی شیعر و پارچە پەخشانی بەتام و چێژ و سەرنجڕاكێشدا بخاتە بەردەست و چاوی خوێنەران. ئەوەندەی بیر و هۆش چالاكبن و زمان دەوڵەمەند، دەیان جار ئەوەندەیش دەربڕین بەپێز و بەبڕشتر دەبێت. (ئالان پشتیوان كەریم، 2014، لا4).

ئەمانە وایانكرد دەربڕین بەشێك بێت لە ژیانی ڕۆژانەی هەرتاكێك و لەقوتابخانەو زانكۆكاندا خەمی لێبخورێت و شارەزاییان بۆ پەرەپێدان و گەشەپێكردنی كتێبی جۆراوجۆریان نووسی. لەپۆلەكاندا مامۆستایان بایەخیان پێداو بووە بابەتی ناو گوتنەوەی زمان و لەزانست و بابەتەكانی تری نازمانیشدا كەڵكی زۆری لێوەرگیراوە، لەئەمرۆیشدا لقێكی دانەبڕاوی زمانەو لەهەموو پۆلەكانی قۆناغەكانی خوێندندا بایەخی پێدەدرێت و بۆ گەشەپێكردنی هەوڵی بەردەوام دەدرێت و ئەم توێژینەوەیەش دەبێتە ئەڵقەیەكی زنجیرەی ئەو هەوڵانە.

8.2. گرینگی وێنە لەسەر دەربڕین (داڕشتن):

مرۆڤ بەبێ هەستەكانی هیچ جیاوازییەكی نابێت لەتەك شت و مەكەكانی دەوروبەریدا، لێرەوە گەورەیی وبەهای هەستەكان بۆ مرۆڤ ڕوونتر دەبێت. هەمیشە لەپەروەردەو فێركردندا، پەروەردەكاران جەخت لەسەر بەكارهێنانی پتر لەهەستێك دەكەنەوە، چونكە كاریگەرترەو فێربوون ئاسانتر و خێراتر و چەسپاوتر بەدەستدەهێنرێت و فێرخواز لەهەر تەمەنێكدا بێت كارئاسانی بۆ دەكرێت. پێچەوانەكەیشی دروستە. لەگەڵ زانیارییەكانی فێرخوازدا ڕوونكردنەوەو شرۆڤەی ئاسان، كردەی فێربوون خێراتر دەكەن، لەكاتێكدا قسەو شرۆڤەكردن كەهێشتا ڕووتەڵن (ئەبستراك)لەچاو وێنەدا ئەو كاریگەرییەیان هەبێت، داخۆ وێنەو ڤیدیۆ كاریگەرییەكەیان چەندان بێت! ؟

بەڵگەنەویستە كە كتێبی وێنەدار و ڕەنگاوڕەنگ هاندەرە بۆ ئاسانتر فێربوونی فێرخواز (بەبێ لەبەرچاوگرتنی تەمەن)، گەر بێت و لەتەمەنێكی منداڵی وەكو قۆناغی بنەڕەتیدا بێت! بیارنی دەڵێت: (بەپێی لێكۆڵینەوەكان، ئەوە سەلمێنراوە كە پەرتووكی دەوڵەمەند بەوێنە هاوكاری منداڵانە لە پێكەوە گرێدانی هەریەك لەوێنە، وشە و واتا/ بیارنی 2007، لا37). ئەم بۆچوونە لە فێربوون و فێركردنی خوێندنەوەو نووسیندا لەسەرەتاكانی چوونە ژێر ساباتی پەروەردە، هەر لەباخچەی منداڵانەوە زۆر دروستە. لەفێركردنی خوێندنەوەدا، هەروەها بۆ فێربوونی زمانێكی تر جگە لەزمانی دایكیش هەروایە. لەمبارەیەوە وراگ پێی وایە كە: (وێنەی بێ وشە لەیەكەم هەنگاوی فێركردنی خوێندنەوەدا، گەر پێش نووین ووشە بكەوێت، گرنگتر و كاریگەرترە، چونكە هەمیشە وێنەكان، وشەكان و بابەتەكان وەبیر منداڵان دەهێننەوە/ وراگ 2005، 46).

هەروەها چۆن شرۆڤەكردن و ڕوونكردنەوەی ناڕاستەوخۆی نەرم و نیان كاریگەردەبن بۆ سەرنجكێشكردنی منداڵ، لەناو حەكایەت و چیرۆكەوە، وێنەكانیش هاوتای وشەو ڕستە لەقۆناغەكانی دواتری سەرەتای فێربوونی خوێندنەوە و نووسینیشدا هەمان شێوە ئەو كاریگەرییەیان بەردەوام دەبێت، بەمەرجێك لەشوێن و كاتی خۆیاندا بخرێنە بەردەستی قوتابیی و لەكەشێكی پەروەردەییدا بكرێنە وەسیلەی بزواندنی هەست و بیری قوتابی و چالاككردنی كارامەییەكانی بەرەو گەشەكردن و تەنانەت داهێنانیش. (هۆكارەكانی گەشی نووسین لای منداڵ پشت بەو قۆناغە دەبەستێت كە تێیدایە، بۆ نموونە: لەقۆناغی سەرەتایی (بنەڕەتی)دا، دەكرێت كۆمەڵێك وێنەپێكەوە بەشداربن لەیارمەتیدانی قوتابیدا لەپرۆسەی داڕشتن (نووسن)دا / Ministry of Education, 2005, p6). ئەمەش بۆ پتر كاراكردنی بیر و سەرەنجەكانی و كەڵك وەرگرتن لە یادەوەرییەكانی لەتەك ئەو وێنەوە زانیارییانەدا مەزراندنیان لەشوێنی تایبەتی خۆیدا و بەهێزتركردنی نووسینەكە. هەرچەندەباسكردن لەبایەخ و كاریگەری وێنە لەپەروەردەو فێركردندا بەگشتی وەكو ئەو بەڵگە نەویستەیە كە ئاو سەرچاوەی ژیانە! لەتەك ئەمەشدا ئاشكراتر كردن و هاندان بۆ بەكارهێنانی وێنە لەكردەی داڕشتن (نووسین)دا، مرۆڤ لەهەر تەمەنێكدا و لەهەركوێیەكدا بێت، گەر وانەبایە مرۆڤ ئەم هەوڵەی نەدەدا، ئامێری وێنەگرتن دابهێنێت و فیلمی سینەمایی دروست بكات (ڕش و سپی پاشان ڕەنگاوڕەنگ)بسازێنێ! ! وەلێ كایەكانی ژیان بەردەوام پێویستییان بە بوژانەوەو هێز وەبەردانە، ئیدی بەكارهێنان و نەهێنانیش دەگەڕێتەوە سەر تواناو ئاوەز و بەتەنگەوە هاتنی مامۆستا بەپلەی یەكەم و قوتابیش چێژ لەو هاندان و بایەخپێدانە

وەردەگرێت و توانای خۆسەلماندنی فرەتر و فراوانتر دەبێت، تاکو دەگاتە قۆناغەکانی داهێنان.

ئەو بەڵگەو ڕاستەقینانە بوون توێژەرانیان هاندا کە بیر لە توێژینەویەك بکەنەوە، ئەم ڕاستییانە زیندوتر، نزیکتر لەدیدو بیر و کارامەییکانی قوتابییانەوە پیادەبکەن و مامۆستایانی زمان و ئەدەبی کوردی ـ بەتایبەتی ـ لەقۆناغی بنەڕەتییدا بیر لەوە بکەنەوە کە ئیدی شێوازی ئەزبەرکردنی وشك و برینگ لەچەقبەستن و بۆدواوە گەڕانەوە پتر، شتێکی تر بەدەستەوە نادات، دەبا دەستبکەن بە چالاککردنی قوتابییانی بنەڕەتی بەرەو مێشککرانەوە و داهێنان و خۆسەلماندن. ترس و تۆقاندن و گەورەکردنی بیرۆکە سواوەکان بەسبێت و بابەتە نوێیەکان، بکرێنە جێگەی بایەخپێدان و نووسینی بێ ترس و ئازاد.

3. پلانی گوتنەوەی وانەیەکی (40) چل خولەکی بۆ ئەنجامدانی لێکۆڵینەوەکە:

1- ئامادەکردنی (5) پێنج پرسیاری چەسپاو و ڕیزبەندیکراو (بۆهەموو پۆلەکانی توێژینەوەکە) لەبارەی ژینگەو ژینگەپارێزییەوە کە لەدوو فۆرمی ژمارە (1) و ژمارە (2)دا چاپ و ئامادەکرابوون.

2- ئامادەکردنی (10) دانە لە ئەو وێنە ڕەنگاوڕەنگانەی لەسەر کارتۆنێکی گەورە بەپێی هەنگاوەکانی پەیڕەوکردنی بیرۆکەکە ڕیزکرابوون.

3- چوونە ناو پۆل. ڕۆژباش و سڵاو کردن.هێورکردنەوەی پۆل.ڕوونکردنەوەی مەبەست لە گوتنەوەی وانەیەکی داڕشتن لەلایەن یەکێك لەلێکۆڵەرانەوە، کە بۆ تاقیکردنەوەو نمرە نییە.

4- وەرگرتنی ڕای قوتابییانی هەر پۆلێك و سەرپشککردنیان لەبەشداربوون یان بەشدار نەبوون.

5- دەستکردن بەپرۆسەکە. دابەشکردنی فۆرمی ژمارە (1) کە تەنیا پرسیارەکانی لەسەر بوو. وەڵامدانەویان.

6- نووسینی ناوی سیانی. پۆل. قوتابخانە.

7- قوتابییان پرسیارەکان دەخوێننەوەو بەپشت بەستن بەزانیاریی پێشوویان، لەماوەی (10) خولەکدا وەڵامی پرسیارەکانی فۆرمی ژمارە (1) دەدەنەوە.

8- دابەشکردنی ئەو فۆرمەی کە وێنە ڕەنگاوڕەنگەکانی تێدایە بە کۆپیکراوەیی.

9- ماوەی (5) پێنج خولەك بەقوتابییان دەدرێت، هەموو وێنەکان بەوردی سەرنجیان لێ دەدرێت و لەبابەتەکانیان تێدەگەن. دواتر ئەوەی لەوێنەکانەوە تێی گەیشتن لەبارەی وێنەکانەوە لەسەر فۆرمی ژمارە (2) دەینووسن و هەر وەڵامەی لەشوێنی تایبەتی خۆیدا، بەپێی پرسیارەکە ـ کە هەمان پرسیارەکانی فۆرمی ژمارە (1)ن، وەڵامەکان دەنووسنەوە.

10- جێگەی ئاماژەیە ئەم هەنگاوەیش (10) خولەکی بۆ تەرخانکراوە، ئەوەی پێویستە بگوترێت نووسینەوەی وەڵامەکانە بەجیاجیاو کۆنەکردنەوەیانە لەبابەتێکی سەربەخۆدا، ئەمەیش تەنیا بۆ ئاگاداربوون لەسەر کاریگەریی وێنەکان لەسەر وەڵامەکان، بەبەراورد لەگەڵ فۆرمی ژمارە (1)دا.

4. شیکردنەوەی وەڵامی قوتابییان (فۆڕمی 1 و 2)

توێژەران سەرجەم داتاکانیان بەپێی ڕیزبەندیی و ژمارەی قوتابخانەکان لەخشتیەکدا خستۆتە ڕوو، بەئامانجی لێکدانەوەو شیکردنەوەو بەراوردکردنی داتاکان. بڕوانە وێنەی ژمارە (1). لەم خشتەیەدا لەگەڵ هەبوونی ڕێژەی جیاواز لەگەشەکردنی قوتابییان لەکارامەیی نووسین لەنێوان قوتابخانەکاندا، هاوکات سەرجەمیان بەسەر یەکەوە، هەست بە بەرەو پێشچوونێکی ئاشکرای دڵخۆشکەر دەکرێت، کە (216) قوتابین، ئەم ژمارەیەش (76٪) ژمارەی قوتابییان پێکدەهێنن، بڕوانە وێنەی ژمارە (3). بێگومان، ئەم ڕێژەیە دڵخۆشکەرەو، جێگای هەڵوەستەکردنە لەسەری و جێگای بایەخپێدانی ئەم شێواز و تەکنیکەیە لە گوتنەوەی لقی دەبڕینی بەهەردوو بەشەکەیەوە (زارەکیی و نووسەکیی).

سەربارى ئەو گەشەکردنەی لەوەڵامی ئەو (216) قوتابییەدا دەبینرێت، بەپێچەوانەوە، وەك هەستی پێدەکرێت و لە خشتەکەدا پیشاندراوە (16) قوتابی ، نەك هەر بەرەو پێش نەچوونە، بەڵکو پاشەکشەشیانکردووە. واتە ڕادەی نووسینەکانیان لەڕووی چەندێتیی و چۆنییەتییەوە لەفۆڕمی ژمارە (2)دا کەمی کردووەو بەرەوە دواوە کشاوەتەوە، بڕوانە وێنەی ژمارە (3). تۆمارکردنی ئەم ڕێژەیە لەلایەن توێژەرانەوە، چەند گریمانەیەك لەخۆ دەگرێت:

1. دەشێت هۆکاری بابەتی بێت، بەو واتایەی کە ئەو قوتابییانە لەو ڕۆژەدا باری کۆمەڵایەتیی و ژینگەییان لەبار نەبوبێت، ئەمەش بووبێت بەڕێگر لەبەردەم بەرەوپێشچوونیاندا.

2. دەشێت هۆکارەکەی خودیی بێت، بەواتای ئەوەی جیاوازی تاکیی پێماندەڵێت، مەرج نییە شێوازی فێربوونی قوتابییان هەمووی وەکو یەك وابێت، کەواتە دەشێت بگوترێت، هەر شێوازێك کە مامۆستا پێی گونجاو و باشە، مەرج نییە بۆ سەرجەم فێرخوازان باش بێت.

3. گریمانەیەکی تر، بەدوور نازانرێت پەیوەست بێت بە خودی توێژەرانەوە، لەکاتی گوتنەوەی وانەکەدا.

لەگەڵ هەبوونی ئەو دوو جۆرە ئەنجامەی کە بەشێکیان گەشەیانکردبوو، بەشەکەی تر بە پێچەوانەوە! جۆری سێیەمیش لەناو وەڵامی قوتابییەکاندا هەبوو، ئەو جۆرەش بریتی بوون لەو قوتابییانەی کە نە بەرەو پێشچوونیان بەخۆیانەوە بینیبوو، نە پاشەکشەشیان کردبوو. واتە وەڵامی ئەو قوتابییانە لەفۆڕمی ژمارە

(1) هەمان ولاَم بوون لە فۆرمی ژمارە (2)دا. ژمارەی ئەو قوتابییانە (51) قوتابی بوون، کە ڕێژەی (18٪)ی ژمارەی قوتابییانیان پێکهێنابوو. بوونی ئەم ئەنجامە لەنێو لێکۆڵینەوەکەدا، هێمای دەوڵەمەندکردنی لێکۆڵینەوەکەو مەغزای تێڕامانی زیاترە بۆ وەلاَمەکان بەلای توێژەرانەوە. هاوکات جێگای هەڵوەستە لەسەر کردنیشە، بەو واتایەی هۆکارگەلێك هەبن لەپشت دەستهاتنی ئەمجۆرە ئەنجامانە!

لێکۆڵەران وای دەبینن: گۆڕینی مامۆستای بابەت، لەسەرەتادا دەبێتە هۆی شۆکی بەشێك لەقوتابییان و وەستانی چالاکییەکانیان بۆماوەیەك! هەروەها، ئەمە بۆ مامۆستایش ڕاستە کە یەکەمجار دەچێتە پۆلێکەوە، شتێکی نامۆ نییە کە بڵێین مامۆستا نەیتوانیبێت بەتەواوەتی ڕەچاوی ئەوبار و دۆخە بکات، ئەنجامی ئەمەش، بەشێك لە قوتابییان کارلێکیان لەگەڵ مامۆستاو ڕێگاو شێوازەکەیدا نەکردبێت. دواتر ئەم ئەنجامەی لێکەوتبێتەوە کە ئەم لێکۆڵینەوەیە یاداشتی کردووە.

سەبارەت بە هاوسەنگیی ڕەگەزیی، توێژەران بە پێویستیان زانی نموونەی توێژینەوەکەیان لەقوتابییانی پۆلی شەشەمی بنەڕەتی، هەردوو ڕەگەز تێیدا بەشدار بن، ئامانج لەمە بۆ ئەوە نەبوو، تاکو بەراوردی ڕەگەزیی بکرێت، بەڵکو ئامانجی توێژەران ئەوە بوو، تاکو ئەنجامەکان گشتاندنی بۆ بکرێت لەسەرجەم قوتابخانە بنەڕەتییەکانی سنووری بەڕێوەبەرایەتی پەروەردەی دەشتی هەولێر، لەپارێزگاری هەولێر بڕوانە وێنەی ژمارە، لەداهاتووشدا بۆ سەرجەم پۆلەکانی شەشەمی قوتابخانە بنەڕەتییەکانی هەرێم بەهەردوو ڕەگەزەوە (2).

خواستێکی تری توێژەران، لەم لێکۆڵینەوەیەدا بریتی بوو لە گریمانەکردنی بەرەو پێشچوونی قوتابییان لەڕووی چەندێتییەوە لەپاڵ بەرەو پێشچوونی چۆنێتیدا، بۆ ئەم مەبەستە، هەروەك لە خشتەکەدا، وێنەی ژمارە (1) دیارخراوە، قوتابییان لەوڵامدانەوەی فۆڕمی ژمارە (2)دا، پاڵپشت بە بەکارهێنانی وێنە، بەرەو پێشچوونێکی بەرچاویان بەخۆوە بینیبوو. قوتابییان لەکاتی وڵامدانەوەی پرسیارەکانی فوڕمی ژمارە (1)دا، کە بریتییبوون لە (1415) پرسیار، لەناویاندا (171) پرسیار وڵام نەدرابۆوە، کە ڕێژەکەی، بریتییە لە (12٪) لەکۆی پرسیارەکان. لەکاتێکدا لەفورمی ژمارە (2)دا ڕیژەی پرسیارە وڵام نەدراوەکان، بریتییەن لە (24) پرسیار، کە تەنیا ڕێژەی (2٪)ی پرسیارەکان پێکدەهێنن، بڕوانە وێنەی ژمارە (1 و 4). ئەمەش لەخۆیدا بەرەو پێشچوونێکی دیار و بەرچاوە لەڕووی چەندێتییەوە لە ئاستی وەڵامی قوتابییاندا.

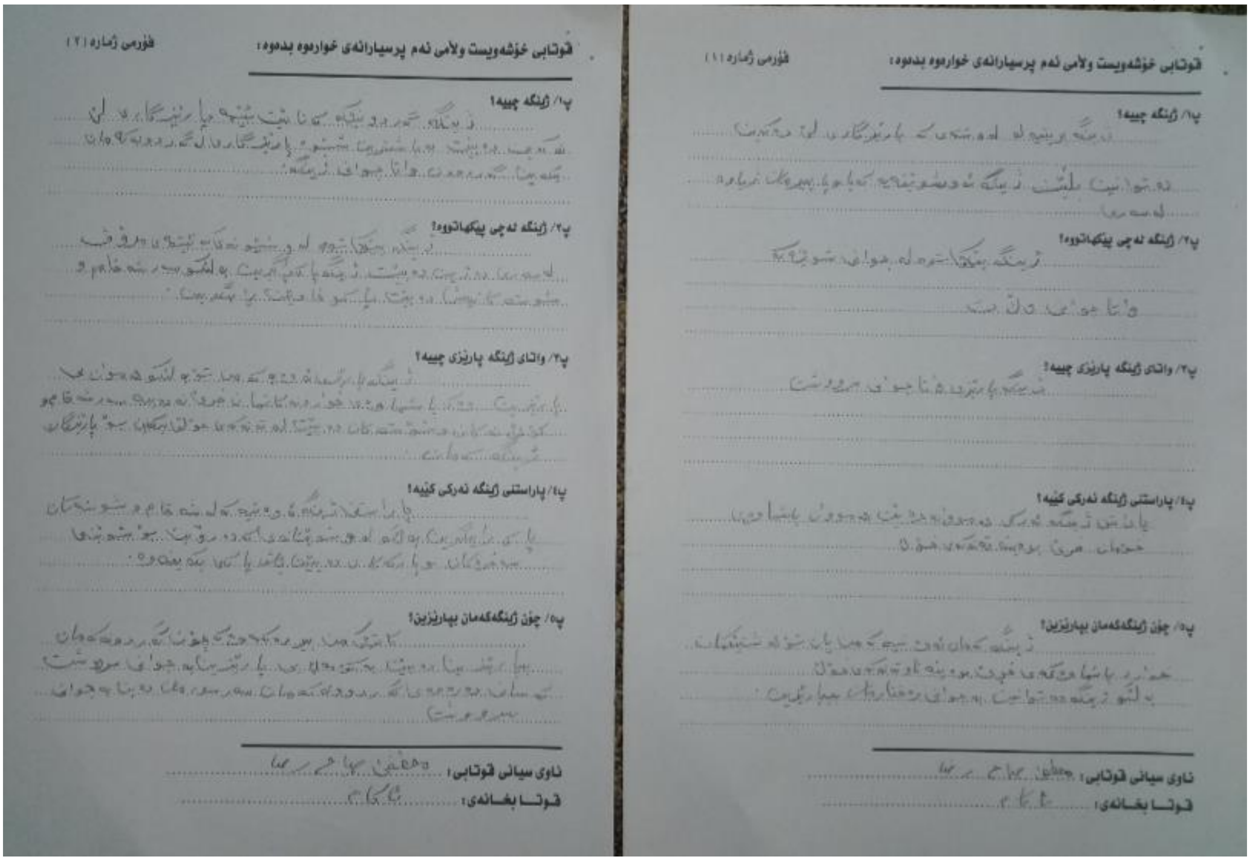

وێنەیەك لەو فۆرمانەی گەشەیانکردووە

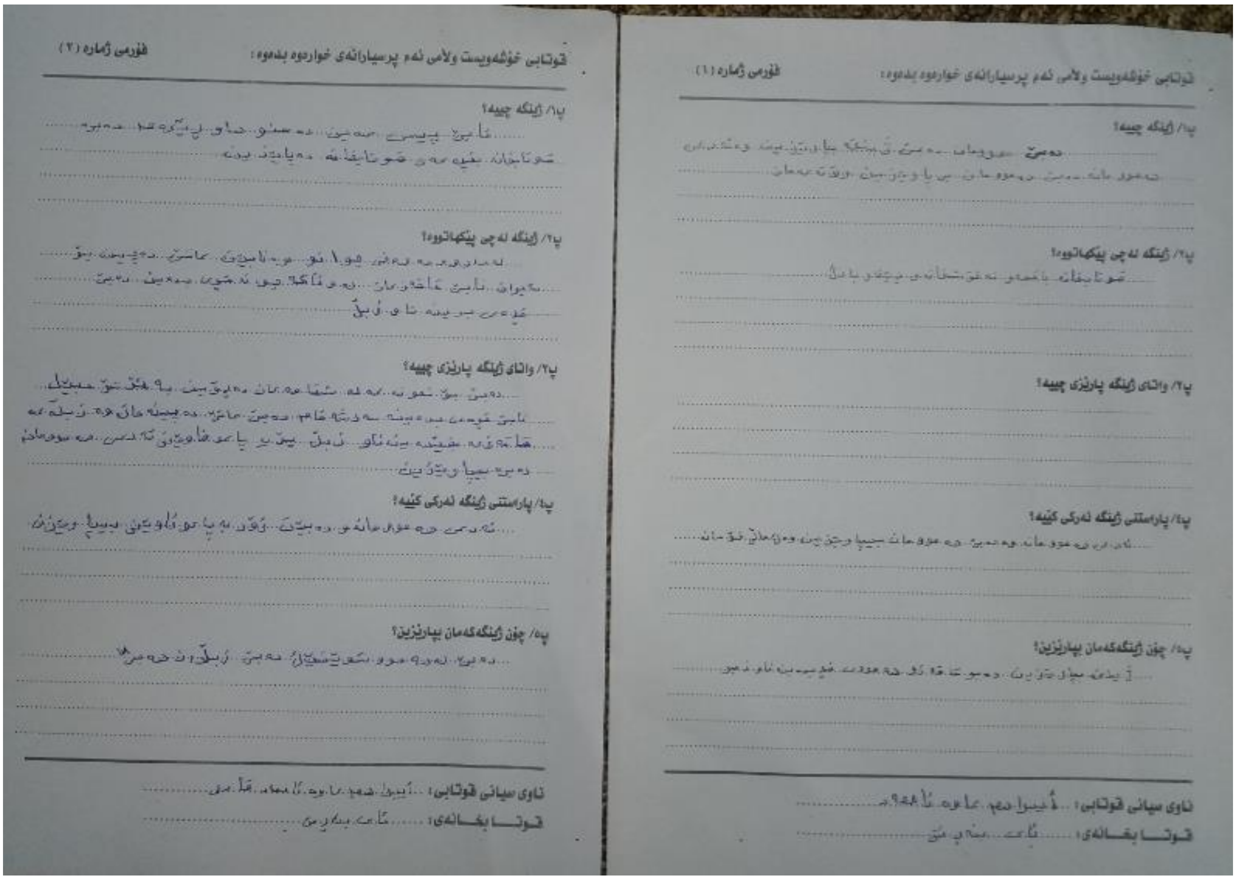

قوتابی خۆشەویست وڵامی ئەم پرسیارانەی خوارەوە بدەوە: فۆرمی ژمارە (١)

پ١/ ژینگە چییە؟

پ٢/ ژینگە لەچی پێکهاتووە؟

پ٣/ واتای ژینگە پارێزی چییە؟

پ٤/ پاراستنی ژینگە ئەرکی کێیە؟

پ٥/ چۆن ژینگەکەمان بپارێزین؟

ناوی سیانی قوتابی:

قوتابخانەی:

قوتابی خۆشەویست وڵامی ئەم پرسیارانەی خوارەوە بدەوە: فۆرمی ژمارە (٢)

پ١/ ژینگە چییە؟

پ٢/ ژینگە لەچی پێکهاتووە؟

پ٣/ واتای ژینگە پارێزی چییە؟

پ٤/ پاراستنی ژینگە ئەرکی کێیە؟

پ٥/ چۆن ژینگەکەمان بپارێزین؟

ناوی سیانی قوتابی:

قوتابخانەی:

وێنەیەکی تر لەو فۆرمانەی گەشەیانکردووە.

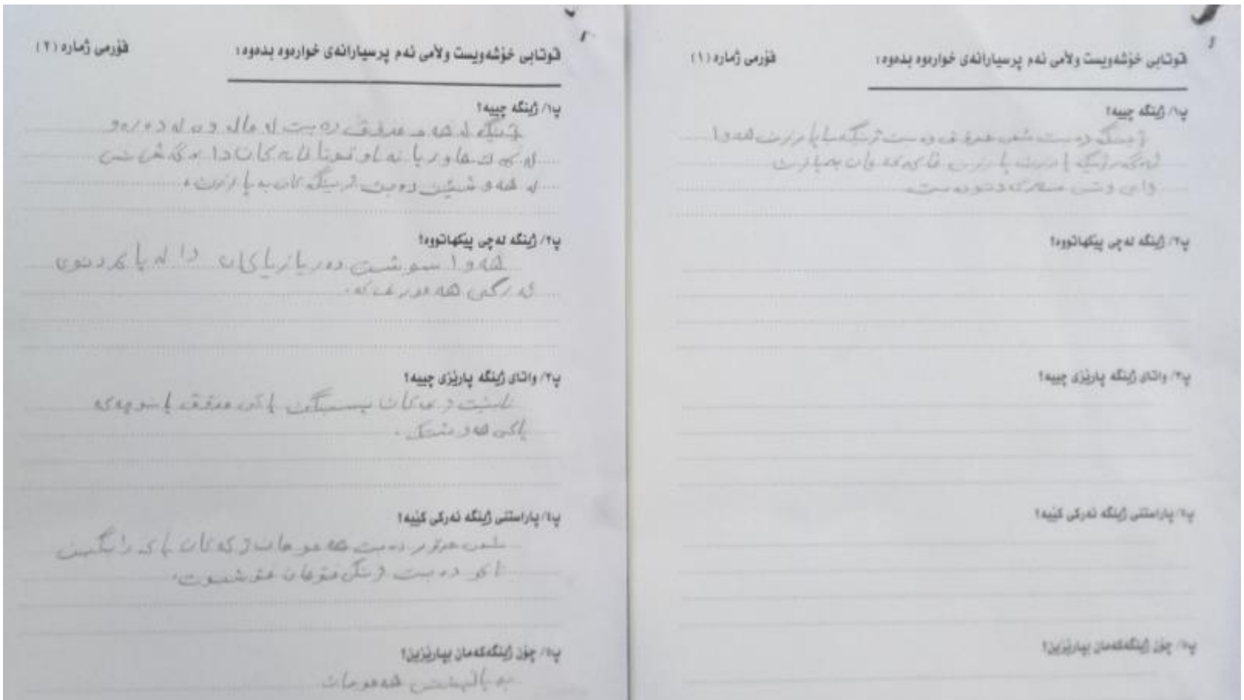

قوتابی خۆشەویست وڵامی ئەم پرسیارانەی خوارەوە بدەوە: فۆرمی ژمارە (١)

پ١/ ژینگە چییە؟

پ٢/ ژینگە لەچی پێکهاتووە؟

پ٣/ واتای ژینگە پارێزی چییە؟

پ٤/ پاراستنی ژینگە ئەرکی کێیە؟

پ٥/ چۆن ژینگەکەمان بپارێزین؟

ناوی سیانی قوتابی:

قوتابخانەی:

قوتابی خۆشەویست وڵامی ئەم پرسیارانەی خوارەوە بدەوە: فۆرمی ژمارە (٢)

پ١/ ژینگە چییە؟

پ٢/ ژینگە لەچی پێکهاتووە؟

پ٣/ واتای ژینگە پارێزی چییە؟

پ٤/ پاراستنی ژینگە ئەرکی کێیە؟

پ٥/ چۆن ژینگەکەمان بپارێزین؟

ناوی سیانی قوتابی:

قوتابخانەی:

وێنەیەك لەو فۆرمانەی کە لەڕووی چەندێتییەوە گەشەیانکردووە

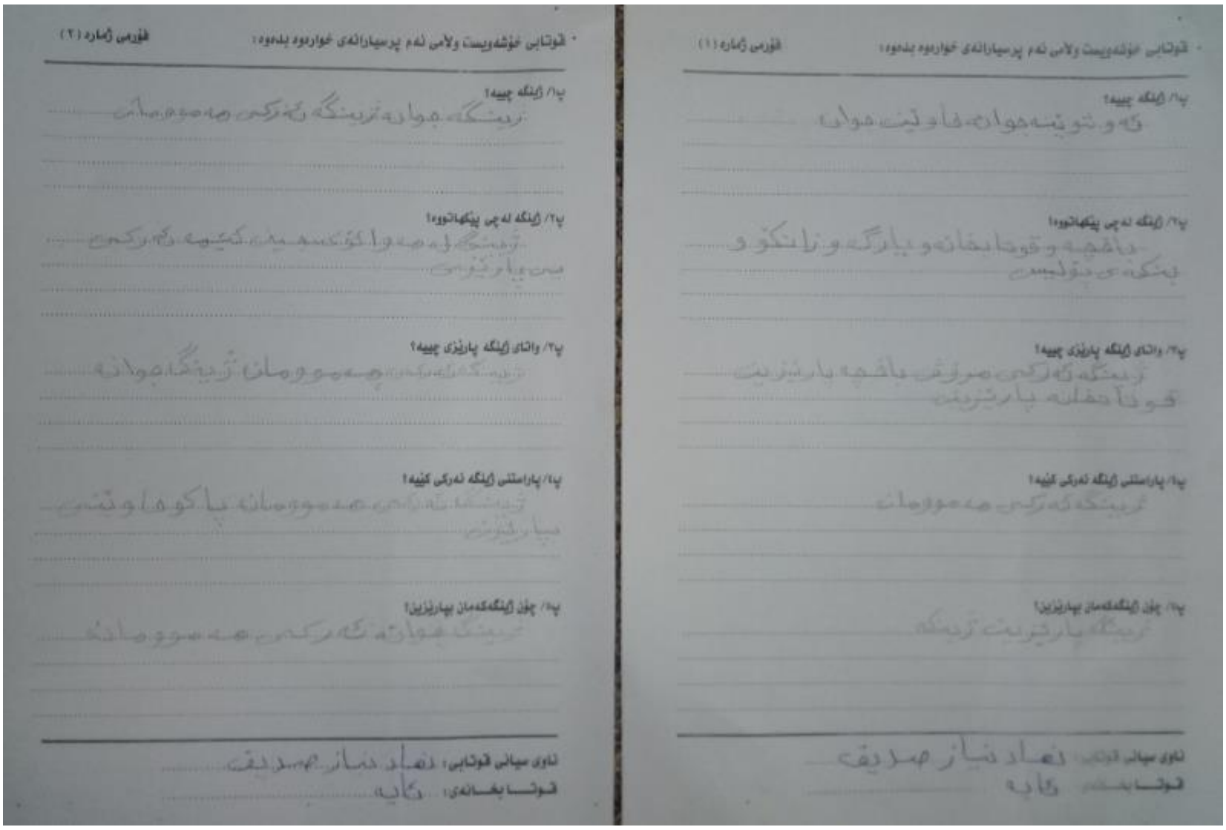

وێنەیەك لەو فۆرمانەی وەكو خۆیان

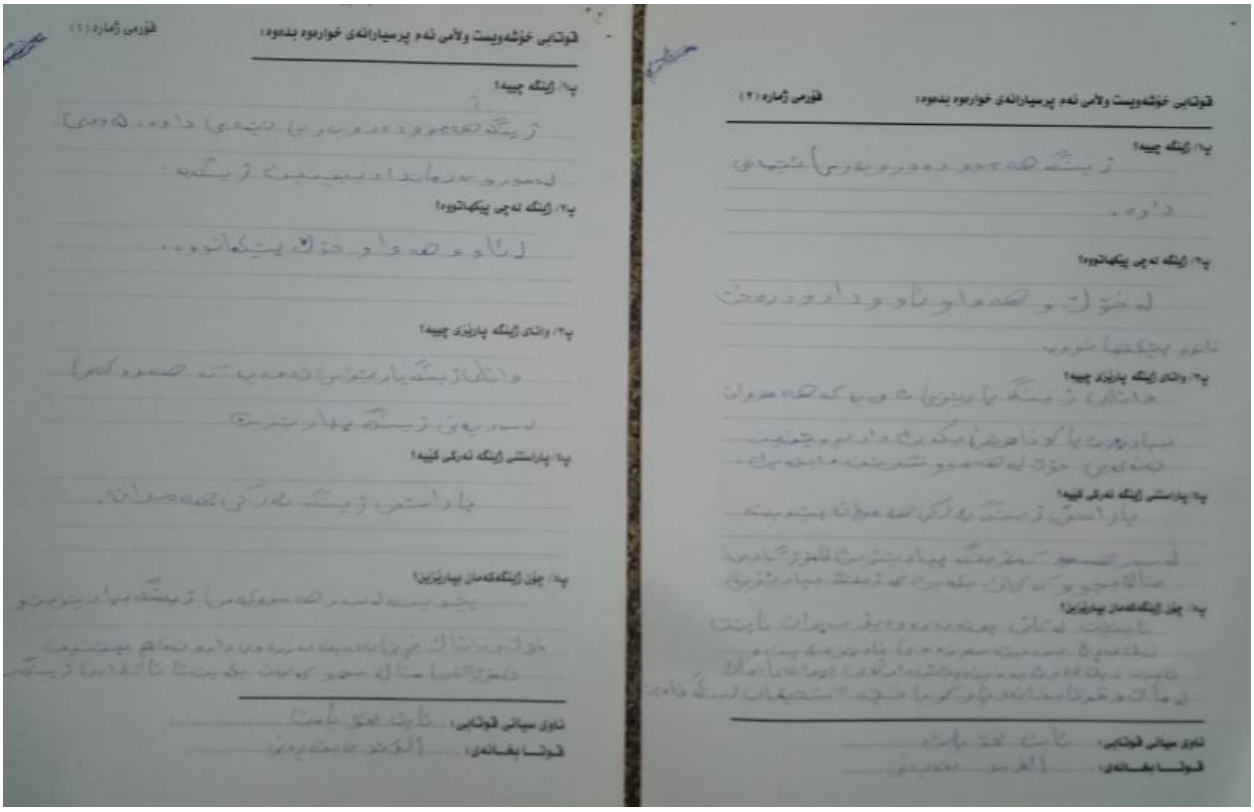

وێنەی فۆرمێك لەوانەی كەوا پاشەكشەیانكردووە

فۆرمی وێنە بەکارهاتووەکان

خشتێ ژمارە 1

قوتابخانە	ژمارەی قوتابییان	ژمارەی کچان	ژمارەی کوڕان	گەشە کردن	وەك خۆی	پاشە کشە	پرسیاری بێ ولاّم، ف1	پرسیاری بێ ولاّم، ف2
ق1	17	10	7	15	2	–	5	–
ق2	23	12	11	20	3	–	6	2
ق3	17	12	5	15	2	–	2	–
ق4	19	8	11	15	2	2	14	2
ق5	20	15	5	16	1	3	7	1
ق6	30	23	7	20	5	5	5	1
ق7	25	15	10	17	7	1	9	4
ق8	29	21	8	22	5	2	32	2
ق9	23	11	12	21	2	–	28	1
ق10	33	–	33	23	10	–	31	8
ق11	19	4	15	14	4	1	15	–
ق12	28	9	19	18	8	2	7	3
سەرجەم	283	140	143	216	51	16	171	24
ڕێژەی سەدی		49٪	51٪	76٪	18٪	6٪	12٪	2٪

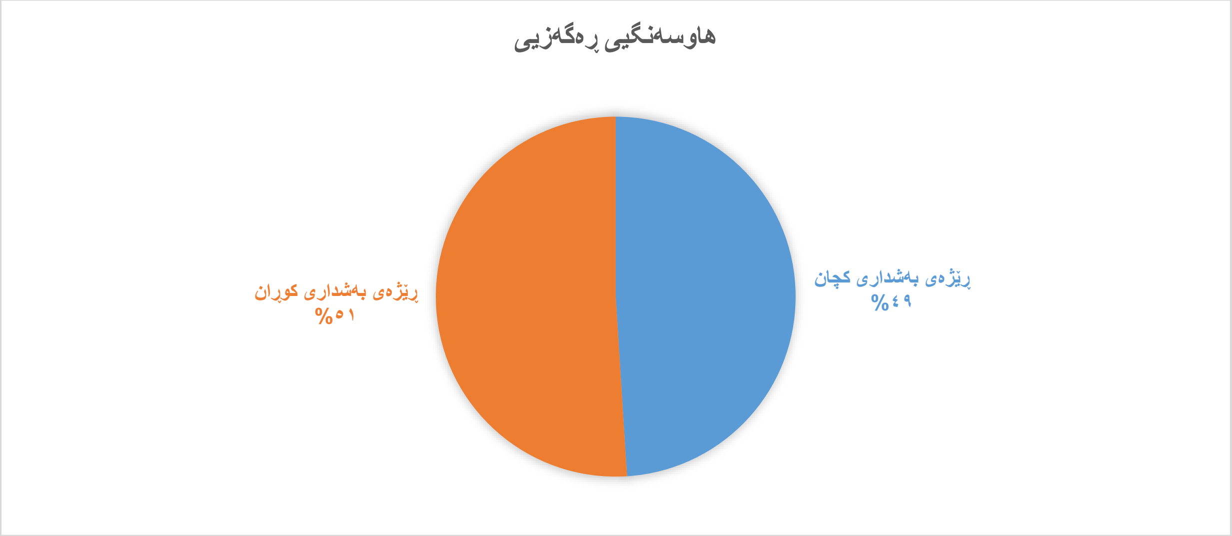

وێنەی ژمارە (1)

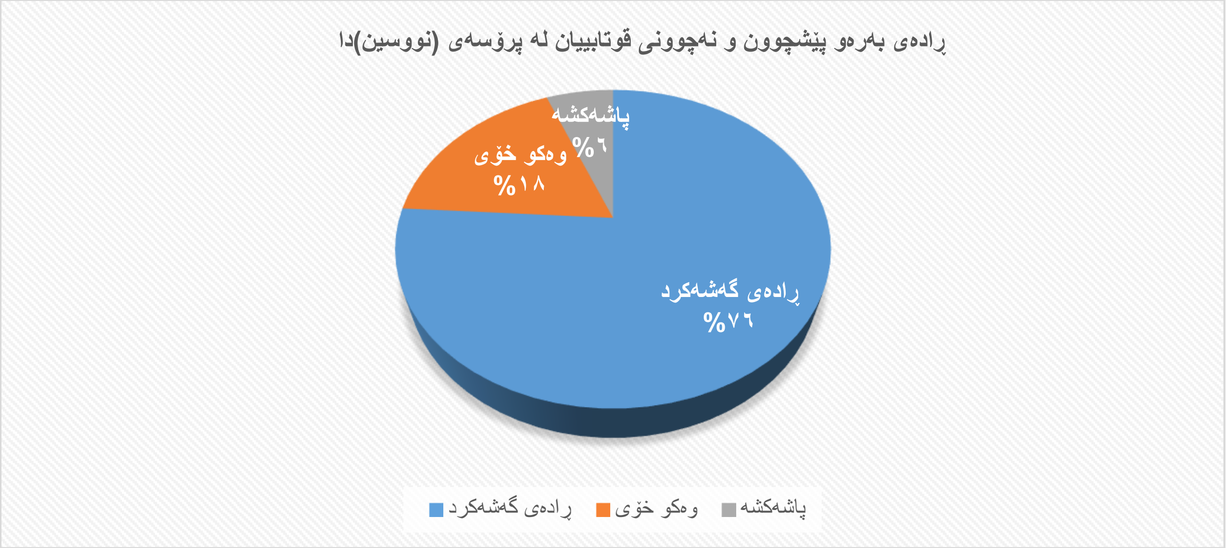

وێنەی ژمارە (2)

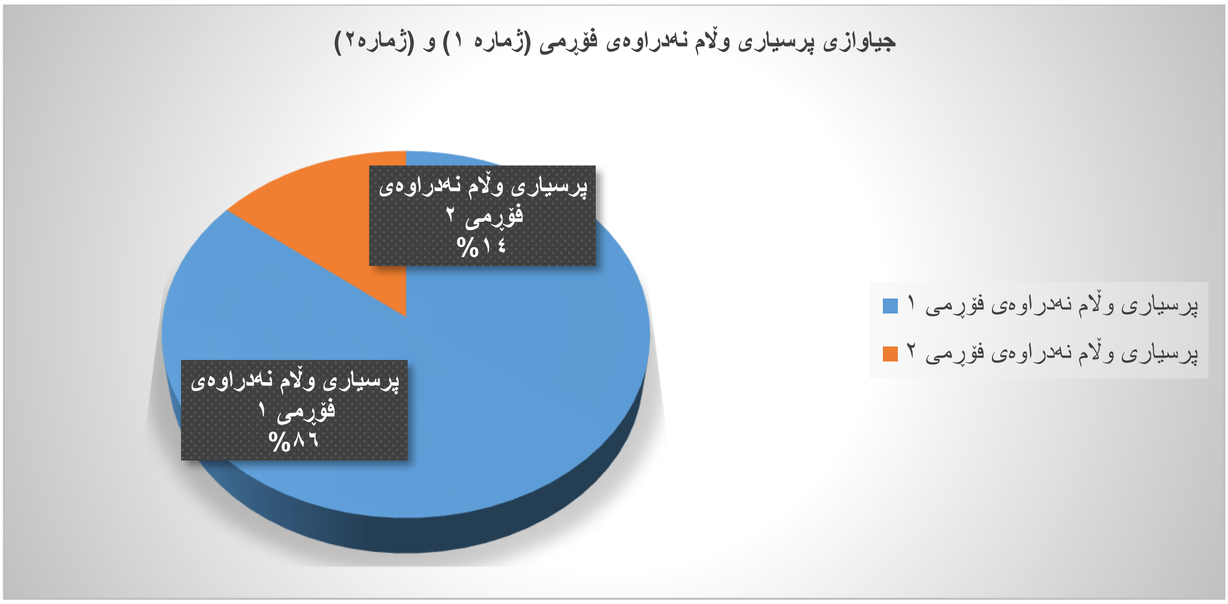

وێنەی ژمارە (4)

خشتەی ژمارە 2

زمانی كوردی	اللغة العربية	English language
دەربڕین	التعبير	Expression
مرۆڤ	الإنسان	Human being
گیانداران	الكائنات الحية	other primates
پەرەپێدان	التطوير	Development
كارامەیی خۆ دەربڕین	مهارة التعبير عن النفس	The skill of self-expression

5. ئەنجامەكان

1. بایەخپێنەدان، پشتگوێخستن و بەهەند وەرنەگرتنی دەربڕینی (زارەكیی و نووسەكیی) بەئاستی قوتابییانی پۆلی شەشەمی بنەڕەتییەوە دیارە.

2. سام و ترس لەنووسین بەڕێنمایی و هاوكاربوونی مامۆستا بۆ قوتابی دەرەوێننەوە و بەئەرێنی بۆ قوتابی دەگەڕێنەوە.

3. كەمی كاتی تەرخانكراو لەناو لقەكانی تری زماندا بۆ دەربڕین و داڕشتن، بەنەرێنی بەسەر قوتابییاندا شكاوەتەوە.

4. وێنەكان لە تاقیكردنەوەی فۆرمی ژمارە دوو (پاشان/ بعدی)دا، جوڵەو چالاكییەكی بەرچاوی بەتوانای قوتابییانی نموونەی توێژینەوەكەدا.

5. مامۆستا و وەسیلەكانی ڕوونكردنەوە لەكاراكردنی ئەم كارامەییەدا، پاڵپشت و هاوكار دەبن.

6. بەگشتی قوتابییانی نموونەی توێژینەوەكە پێشوازییەكی بەرچاویان كرد لەم شێوازە (پیشاندانی وێنە) و مامەڵكردنە لەگەڵ گوتنەوەی ئەم لقەی زماندا.

7. بەڕێوەبەر و مامۆستایانی ئامادەبووی هەموو ئەو قوتابخانانەی كە گوتنەوەی وانەكانی تێدا ئەنجامدرا، گەواهی دەری ئەو جوڵەو گەشەكردنە بوون كە بەقوتابییەكانییانەوە دەبینرا.

8. وێنە تاڕادەیەكی بەرچاوە ئیلهام بەخشی زەینی قوتابیی و وزەبەخشی گیانی دەربڕینە، بەمەرجێك هەماهەنگیی هەبێت لەنێوان پەیامی وێنەو مەرام و مەبەستی بابەتەی داوكراو لەلایەن مامۆستاوە.

6. ڕاسپاردەكان

هەردوو توێژەر لەئەنجامی بەكارهێنانی (وێنە)دا لەكاراكردنی قوتابییانی پۆلی شەشەمی بنەڕەتییدا، ئەم ڕاسپاردانە دەخەنە بەرچاوی وەزارەتی پەروەردە، یەكەی پرۆگرامەكان و مەشق و ڕاهێنانی مامۆستایان - بۆ بەرەوپێشبردنی گوتنەوەی ئەم لقەی زمان:

1. بایەخدان بەدەربڕینی زارەكیی لەخێزان، دایەنگەو باخچەی ساوایانەوەتاكو كۆتایی (بازنەی دووەم، پۆلەكانی 4 ، 5 ، 6).
2. شانبەشانی بایەخدان بە دەربڕینی زارەكیی لە پۆلی دووەمی بازنەی یەكەمەوە دەستبكرێت بەدەربڕینی نووسراو لەشێوەی نووسین لەسەر وێنەكان و لەپۆلی سێیەمی هەرئەو بازنەیەدا بەرەو پێشتر بچێت.
3. مەشق و ڕاهێنان كردن بەمامۆستایانی باخچەی ساوایان و بازنەی یەكەمی بنەڕەتی لەبواری بایەخدان بە دەربڕین لەڕووی تیۆرەكانی پەروەردە و فێركردن و دەروونزانییەوە.
4. پتركردنی چالاكییە ناو پۆلی و دەرەوەی پۆل بۆ بەهێزكردنی تواناو بەهرەی دەربڕین لەڕێگەی وێنە، فیلم و نمایشكردنەوە.
5. ڕاسپاردە دەكرێت حەفتانە یەك بەشەوانە بۆ دەبڕین و نووسین تەرخانبكرێت، تاكو لەو هەلی بەداڕشتن كردنی تەنیا وانەیەك لەچەند حەفتەیەكدا، ڕزگاری ببێت.

7. سەرچاوەكان

1.7. بە زمانی كوردی:

كەریم مستەفا، فەلسەفە بۆ منداڵان، چاپی یەكەم، سلێمانی/ 2011

ئالان پشتیوان كەریم، بەكارهێنانی كارامەییەكانی دەربڕینی زارەكیی بەپێی شێوازی فێربوونی هەرەوەزی و كاریگەرییەكەی لەسەر بەدەستهێنانی كارامەییەكانی دەربڕینی نووسراو و گەشەپێدانی پاڵنەری فێربوون لەزمانی كوردیدا، 2014، ماستەرنامە لە كۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانكۆی سەلاحەددین/هەولێر.

2.7 بە زمانی عەرەبی:

مختار طاهر حسين، تعليم التعبير الكتابي/ مرشد المعلم، مكتبة عبيكان، الطبعة الأولى، الرياض/ 2006

3.7 بە زمانی ئینگلیزی:

Bearne, V. and Wolstencroft, H. (2007) "Visual Approaches for Teaching Writing Multimodal Literacy 5-11, UK, London, SAGE Publications Company

E.C.Wragg, C.M.Wragg, G.S.Haynes and R.P.Chamberlin, (1998) "Improving Literacy in The Primary School" London and New York, Routledge.

Ministry of Education, (2005) "A guide to Affective Instruction in Writing" UK, London, Queen's Printer for Ontario.

فعالية الصورة على مهارة التعبير الكتابي

الملخص:

إن اللغة هي الفاصل ونقطة الإختلاف بين الإنسان والكائنات الأخرى. وقدرته على التعبير الشفاهي عالية ونشيطة، وفي حال كون الإنسان متعلماً، يمكنه عن نفسه و بيئته كتابةً وبصورة أعمق، وبإستعمال حواسه الخمسة وجهاز النطق ومداومة التواصل. وإن التعبير الشفهي والكتابي بحاجة إلى التنشيط والتطوير، فإن الوسائل والأسباب الأخرى المتاحة في البيت والمجتمع والمدرسة تساعد على نمو وتطوير هاتين المهارتين، وذلك بوجود المتعلمين في البيت والمعلم والكتاب في المدرسة، والوصول بالطفل الى مستوى أعلى من ناحية المطلوبة والتي هي (مهارة التعبير) في أصل غريزية عند مساعدة الطفل في تعلمه.

الكلمات الدالة: الإنسان، الكائنات الاخرى، التعبير الشفهي والكتابي، مهارة التعبير، النمو، التطوير.

The Effectiveness of Picture on Writing Skill

Abstract:

Human Being can communicate orally which make them different animal communication. even if an individual is not educated he can convey what he or she wants to express clearly. it is clear from what has been mentioned previously that there is huge different between human and animal communication. both spoken and written forms communication required activation and development. Human, society, and schools are the main elements which affects the development of these forms. expert people should hold the responsibility for this issue. these skills should be developed an enjoyable style from primary stage.

Keywords: Human Being, Animal, Verbal and Written Expression, Skill of Expression, Growth, Development.